

Документ подписан простой электронной подписью

Информация о владельце:

ФИО: Минцаев Магомед Шавалович

Должность: Ректор

Дата подписания: 06.09.2023 11:31:46

Уникальный программный ключ:

236bcc35c296f119d6aafdc22836b21db52dbc07971a86865a5825f9fa4304cc

МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

ГРОЗНЕНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ НЕФТЯНОЙ ТЕХНИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

имени академика М.Д. Миллионщикова

«УТВЕРЖДАЮ»

Первый проректор

И.Г. Гайрабеков

09 2023.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

дисциплины

«ЧЕЧЕНСКИЙ ЯЗЫК»

Направление подготовки

08.03.01 Строительство

Профиль

«Городское строительство и хозяйство»

Квалификация

Бакалавр

1. Цели и задачи дисциплины

Цель курса «Чеченский язык» - повышение уровня практического владения современным чеченским литературным языком у специалистов нефилологического профиля в разных сферах функционирования чеченского языка в его письменной и устной разновидностях; овладение навыками и знаниями в этой области и совершенствование имеющихся, что неотделимо от углубленного понимания основных, характерных свойств чеченского языка как средства общения и передачи информации, а также расширение общегуманитарного кругозора, опирающегося на владение богатым коммуникативным, познавательным и эстетическим потенциалом родного языка студентов.

Задачи курса:

- познакомить студентов с литературным языком и диалектами чеченского языка; на фонетическом, лексическом, словообразовательном, грамматическом уровне;
- дать теоретические знания основных правил чеченской орфографии и орфоэпии, словообразовании, словоупотребления (лексики), морфологии и синтаксиса;
- сформировать умения, развить навыки общения в различных ситуациях;
- сформировать у студентов сознательное отношение к своей и чужой устной и письменной речи.

2. Место дисциплины в структуре образовательной программы

Дисциплина относится к дисциплинам по выбору гуманитарного цикла.

3. Требования к результатам освоения дисциплины

Выпускник, освоивший программу бакалавриата, должен обладать следующими универсальными общекультурными компетенциями и индикаторами их достижения:

-ИД-1 ук-4 Ведение деловой переписки на государственном языке Российской Федерации;

-ИД-2 ук-4 Ведение делового разговора на государственном языке Российской Федерации с соблюдением этики делового общения.

В результате освоения дисциплины обучающийся должен **знать**:

- функции языка;
- коммуникативные качества правильной чеченской речи;
- различие между литературным чеченским языком и социальными диалектами;
- основные словари чеченского языка;

уметь:

- различать и устранять ошибки и недочеты в устной и письменной чеченской речи;
- правильно и уместно использовать различные языковые средства в данном контексте, передавать логические акценты высказывания, обеспечивать связность текста;
- оформлять высказывание в соответствии с нормами чеченского правописания;

владеть:

- профессионально литературным языком, основными интеллектуально-речевыми умениями для успешной работы по своей специальности и успешной коммуникации в самых различных сферах — бытовой, правовой, научной, политической, социально-государственной;

- отбором языковых единиц, чтобы семантика полученной речевой структуры соответствовала смыслу речи, соединения единиц с точки зрения их соответствия законам логики и правильного мышления, правильного использования средств связности, нахождения различных языковых средств с целью повышения уровня понимания речи адресатом.

4. Объем дисциплины и виды учебной работы

Таблицах

Вид учебной работы	Всего часов/зач.ед.		Семестры	
	ОФО	ЗФО (ОЗФО)	1	1
			ОФО	ЗФО (ОЗФО)
Контактная работа (всего)	34/0,95	8/0,22	34/0,95	8/0,22
В том числе:				
Лекции				
Практические занятия (ПЗ)	34/0,95	8/0,22	34/0,95	8/0,22
Самостоятельная работа (всего)	38/1,05	64/1,77	38/1,05	64/1,77
В том числе:				
Доклад	2/0,05		2/0,05	
Реферат				
<i>И (или) другие виды самостоятельной работы</i>				
Подготовка к практическим занятиям	34/0,95	32/0,77	34/0,95	32/0,77
Подготовка к зачету	2/0,05	32/0,77	2/0,05	32/0,77
Вид отчетности	зачет	зачет	зачет	зачет
Общая	ВСЕГО в часах	72	72	72
трудоемкость дисциплины	ВСЕГО в зач.единицах	2	2	2

5. Содержание дисциплины

5.1. Разделы дисциплины и виды занятий

Таблица 2

№ п/п	Наименование раздела дисциплины	Часы лекционных занятий	Часы лабораторных занятий	Часы практических (семинарских) занятий	Всего часов
2 семестр					
1	Нохчийн йозанан литературни мотт			2	2
2	Фонетика			2	2
3	Графика				
4	Лексика			2	2
5	Дошкхолладалар			2	2
6	Морфологи			22	22
7	Синтаксис			2	2

5.2. Лекционные занятия не предусмотрены

5.3. Лабораторные занятия не предусмотрены

5.4. Практические занятия

Таблица 3

№ п/п	Наименование раздела дисциплины	Содержание раздела
1	Нохчийн йозанан литературни мотт	Нохчийн меттан коьрта диалекташ. Нохчийн меттан коьрта Iилманчаш. Нохчийн меттан коьрта газеташ, журналаш.
2	Фонетика	Аз, мукъа а, мукъаза а аьзнаш
3	Графика	Нохчийн меттан алфавит. Шала а, шалха а элпаш.
4	Лексика	Омонимаш, синонимаш, антонимаш, архаизмаш, неологизмаш, тIеэчна дешнаш. Нохчийн меттан словараш
5	Дошкхолладалар	Дошкхолладаларан некъаш. Дешан хIоттам: лард, чаккхе, орам, суффикс, дешхьалхе
6	Морфологи	ЦIердош: терахьаш, дожарш, легарш, грамматически классаш. Билгалдош: тайпанаш. Терахьдош: тайпанаш. ЦIерметдош: тайпанаш. Хандош: хенаш, спряженеш. Куцдош: тайпанаш
7	Синтаксис	Предложени. Предложенин тайпанаш. Цхьалхе а, чолхе а предложени. Предложенин дакъош.

6. Самостоятельная работа студентов по дисциплине

6.1. Темы для доклада

1. Бадугев С.С. Дахаран, кхоллараллин некъ. Бадугев С.С. а, къоман театр а.
2. АрсановС-Б. Дахаран а кхоллараллин а некъ. «Маца девза доттаг Iалла» роман кхоллаялар.
3. Мамакаев М.А. Дахаран а, кхоллараллин а некъ, коьрта произведенеш.
4. Мамакаев I.Ш. Дахаран, кхоллараллин некъ. Поэзехь Даймехкан васт.
5. Ошаев Х.Д. Дахаран а, кхоллараллин а некъ, «Алун шераш» романан чулацам.
6. Саидов Б.С. Дахаран а, кхоллараллин а некъ, коьрта произведенеш.
7. Сулаев М. Дахар а, кхолларалла а, коьрта произведенеш.
8. Дикаев М. Дахаран а, кхоллараллин а некъ, лирикин теманаш а.
9. Ахматова Р.С. Дахаран, кхоллараллин некъ, лирикехь зудчуьнан васт.
10. Айдамиров А.А. Дахаран, кхоллараллин некъ, «Еха буйсанаш» романан идейни чулацам коьртачу турпалхойн васташ.
11. Арсанукаев Ш.А. Дахаран, кхоллараллин некъ, Арсанукаев Ш.А. поэзин теманаш а, мехалла а.
12. Окуев Ш. Дахаран, кхоллараллин некъ, коьрта произведенеш.
13. Ахмадов М.М. Дахар, кхолларалла, коьрта произведенеш.
14. Абдуллаев Л. Кхолларалла (шайн лаамехь).
15. Бексултанов М. Кхолларалла (шайн лаамехь).
16. Цуруев Ш. Кхолларалла (шайн лаамехь).
17. Хамидов Iабдул-Хьамид. Дахар а, кхолларалла а.
18. Гадаев М-С. Дахар а, кхолларалла а.

6.2. Учебно-методическое обеспечение для выполнения самостоятельной работы.

1. Л.Д. Ахмадова, З.А. Ахмедова. Сборник упражнений для самостоятельной работы по чеченскому языку. - Грозный: ГГНТУ, 2013 (в библиотеке вуза, на кафедре).
2. А.М. Арсанукаев. Нохчийн яздархой. I том. - Соьлжа-гIала: «Арфа-Пресс», 2012 (на кафедре).
3. А.М. Арсанукаев. Нохчийн яздархой. II том. - Соьлжа-гIала: «Арфа-Пресс», 2014 (на кафедре).

7. Оценочные средства

7.1. Вопросы к первой рубежной аттестации

1. Ло литературни меттан определени. Йийца нохчийн меттан коьрта диалекташ.
2. Х1 ун 1 амадо фонетико? Х1 ун 1 амадо графика?
3. Стенахолу алфавит? Маса элп ду нохчийн алфавитехь?
4. Дийца муьлхарш ду мукъа а, мукъаза аьзнаш?
5. Муьлха элпаш ду нохчийн маттахь т1 ээцначу дешнашкахь бен ца яз деш?
6. Дийца деха а, доца а, шала а, шалха а, элпех лаьцна.
7. Стенах олу лексика?
8. Муьлхачарех олу синонимаш, антонимаш, омонимаш?
9. Даладе дешан нийса а, т1 едеана а маь1 на, ширделла а, керла а дешнаш.
10. Стенах олу дошкхолладалар. Даладе дошкхолладаларан некъаш.

7.2. Вопросы ко второй рубежной аттестации

1. Стенах олу ц1 ердош? Текста юкъара схъаязде ц1 ердешнаш. Билгалде церан терахь, класс.
2. Маса легар ду ц1 ердешнийн, маса дожар ду?
3. Схъаязде текста юкъара билгалдешнаш. Билгалдаха церан тайпанаш.
4. Стенах олу ц1 ерметдош? Текста юкъара схъаязде ц1 ерметдешнаш. Билгалдаха церан тайпанаш.
5. Схъаязде текст, цу юкъара терахьдешнаш билгал а дохуш. Къастаде церан тайпанаш.
6. Стенах олу терахьдош?
7. Йозанца д1 аязде терахьдешнаш.
8. Схъаязде текста юкъара хандешнаш. Муьлхачу хенашкахь ду уьш?
9. Стенах олу куцдош? Схъаязде текста юкъара куцдешнаш.
10. Стенах олу предложени? Предложенин тайпанаш.

Вопросы к зачету

1. Ло литературни меттан определени. Йийца нохчийн меттан коьрта диалекташ.
2. Нохчийн меттан 1 илманчаш. Нохчийн меттан коьрта газеташ, журналаш.
3. Нохчийн поэташ, яздархой.
4. Х1 ун 1 амадо фонетико? Дийца муьлхарш ду мукъа а, мукъаза а аьзнаш?
5. Х1 ун 1 амадо графика? Стенахолу алфавит? Маса элп ду нохчийн алфавитехь?
6. Муьлха элпаш ду нохчийн маттахь т1 ээцначу дешнашкахь бен ца яз деш?
7. Дийца деха а, доца а, шала а, шалха а, элпех лаьцна.
8. Стенах олу лексика? Муьлхачарех олу синонимаш, антонимаш, омонимаш?
9. Дийца дешан нийса а, т1 едеана а маь1 на, ширделла а, керла а дешнех лацый
10. Стенах олу дошкхолладалар? Стенах лаьтта дешан х1 оттам?
11. Дийца дошкхолладаларан некъаш.
12. Ц1 ердош, цуьнан классаш.
13. Ц1 ердешан дожарш а, легарш а.
14. Билгалдош, цуьнан тайпанаш, дожаршца хийцадалар.
15. Ц1 ерметдош, цуьнан тайпанаш.
16. Терахьдош, цуьнан тайпанаш, нийсаяздар.
17. Хандош, цуьнан хенаш.
18. Куцдош, тайпанаш.

19. Х1 ун 1 амадо синтаксисо? Стенах олу предложени? Предложенин тайпанаш.
20. Цхьалхе а, чолхе а предложенеш.

(Образец билета к зачету) **ОФО (ЗФО)**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
ГРОЗНЕНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ НЕФТЯНОЙ ТЕХНИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
имени академика М.Д.Миллионщикова**

Билет №1

Дисциплина Чеченский язык

Институт цифровой экономики и технологического предпринимательства

Кафедра «Межфакультетская языковая кафедра»

Направление подготовки: **08.03.01 Строительство**

1. Х1 ун 1 амадо графика? Стенах олу алфавит? Маса элп ду нохчийн алфавитехь?
2. Ц1 ердош, цуьнан классаш. Даладе масалш.
3. Терахьдош, цуьнан тайпанаш, нийсаяздар. Даладе масалш.

УТВЕРЖДЕНО

/Зав. Кафедрой

на заседании кафедры

протокол № 6 от 07.02.20г. Т.Б.Хабусиева

Образец задания к первой рубежной аттестации

1-ра вариант

1. Йийца нохчийн литературни маттана а, нохчийн меттан диалекташна а юккъехь йолу башхалла.
2. Бийца нохчийн меттан коьрта 1илманчаш.
3. Х1 ун 1 амадо фонетико?
4. Билгалдаха мукъа а, мукъаза а азнаш. Мукъачаьрна т1ехула сиз хьакха, мукъазачаьрна буха сиз хьакха.
*Сихо мелла ойла йар а доцуш,
Дош д1акхоссахь воцуш цуьнан да,
Дожковаларх дог шен бале лоцуш,
Вуьтар ву цо шен юьхь1аьржо лан.*
5. Азнаш элпел сов долу кхо дош язде.
6. Йийца элпана а, озана а юккъехь йолу башхалла.
7. Х1окху дешнашна синонимаш даладе: *адамаш, сакхт, бакьо, духар, забар, къамел, кьоналла, саг1а, онда, бохам.*
8. Нохчийн меттан кхечу маттера т1еэцна пхи дош язде.
9. Дийца дошкхолладаларан некъаш. Даладе масалш.
10. Х1окху дешнех керла дешнаш кхолла: *лам, са, урам, ала, кхача, хета, талла.*
11. Цхьаллин терахьера ц1ердешнаш дукхаллин терахье а дохуш, церан грамматически классаш билгалгьяха: *хаам, некъ, хьехархо, вааша, деца, са, стом.*

12. Дожаршца хийца ц1ердешнаш. Къастаде церан легар: къонах, х1оз, йиша.

Образец задания ко 2-ой рубежной аттестации

1-ра вариант

1. Цхьаллин терахьера ц1ердешнаш дукхаллин терахье а дохуш, церан грамматически классаш билгалгьяха: *хаам, некъ, хьехархо, ваиа, деца, са, стом.*

2. Дожаршца хийца ц1ердешнаш. Къастаде церан легар: *Аьрзу, гергарло, ваиа.*

3. Текстана юккъера билгалдешнашна буха сиз хьакха. Билгалдаха церан тайпанаш.

Мох «цкъу-у-в цкъув-ван-нехъ хьобкху, лергаикахъ ов деттаи ека цуьнан юткъа шок. Наггахъ верг соций, герггахъ уг1уш берзалайн арданг ю-кха олий, коьрта т1ера башлакх юха а тосий, схьайоккхий топ кара а лоций, гуш х1ума дацахъ а, гонаха хьожу.

4. Дешнашца д1а а яз деш тайпанашца хийца х1ара терахьдешнаш: 5, 10, 13, 20, 100.

5. Ц1ерметдешнашна буха сиз хьакха, тайпанаш къастаде.

Хьо-м хилла 1аламо хьистина эсала, Ткъа х1инца-м хьох хьобгуш хир ду и ша:

Исбаьхъа юьхъ-сибат! Х1ора дош-эшар! Дуьне шайх хьегор ду хьан б1аьргаша!

Ма хаза кхобллина хилла хьо, езар! Ма товш ду хьобгахъ и хьан баиша куц!

6. Текстана юккъера хандешнашна буха сиз хьакха, церан хан билгалгьяккха.

Пондаро дуйцура, нанас шен цхьаь бен воцу клант мел везаш кхийна, дуйцура ненан сийлахьчу боккхачу безамах... Цо дуйцура клант-т1емало мел майра, доьнал долуш кхийнера, т1аьхъара а, т1еман герзаш вовшахдетталуш санна къора бийкира пондар.

Текущий контроль

Тесты по чеченскому языку

(образец)

1. А. Г.Мациевн 20 000 дош т1ехъ долу «Нохчийн-оьрсийн словарь» арахецна:

1. 1978 ш.

2. 1942ш.

3. 1961ш.

4. 1992ш.

2. Нохчийн алфавитера ц1(1а) хьаьрк т1еэцна:

1. Оьрсашкара

2. 1арбошкара

3. Гуьржашкара

4. Суьйлашкара.

3. Мила ву «Стела1ад» журналан коьрта редактор?

1. Ахмадов М.

2. Бексултанов М.

3. Минкайлов Э.

4. Исмаилов А.

4. Ц1е билгалгьяккха дуьхъара нохчийн маттахъ арадаьллачу газетан:

1. «Ленинан некъ»

2. «Серло»

3. «Даймохк»

4. «Сердало»

5. Элпаш аьзнел сов долу дош схьалаха:

1. Ялг1у

2. Бахтар

3. Ж1олам

4. Бекъхан

6. Кхо маь1на долу дош муьлхарниг ду кхарах?

1. Бага

2. Бажа

3. Гап

4. Бохъ

7. Муълхачу могларехь массо а дешнашкахь юкъахдитина элп е?

1. Хаьштиг...л сирла; маьлиг...л ира
2. Ёийс...л воккха; дийн.л деха
3. Х1он.л деза; гоьн.л кледа
4. Мах.л маса; ц1ар...л йовха

8. Муълхачу предложенехь ду ь шеца долу дош?

1. Хокху кехатан маьлиг ц1ий.ян еза.
2. Хала велира иза х1аллак.. хуьлучара клеелхъара.
3. Х1орда т1екхачале соьблжа а, Орга а вовшах.оь.
4. Г1алахь вовшах.кхета дагахь вара ши клант.

9. Муълхачу могларехь массо а дашехь юкъахдитина й ?

1. Д1акхи.са, кьи..сам, белхи...
2. Адами.н, бохи.ра, ти.жам
3. Туь.рани.н, ялхи.тта, юь.цина
4. Юь.лира, берх1и...тта, къаги.ра

10. Муълхачу могларехь массо а дашехь хила деза и ?

1. Шел.г, беп.г, ч1еглард...г
2. Б1ел.г, ширдол.г, шаьрт.г
3. Кхорб1ел...г, чхъаввр.г, лопш.г
4. Хел.г, саьрм.к, шед.г

Контрольная работа

(образец)

Тедиллар 1. Хаза б1аьсте а т1екхечира. Арахь йохьелла д1ах1оьттира. Шен нисьеллачу кертана чухула, г1овг1ане йолчу тулг1енца детталуш, Нева керчара. Харжьеллера, хан яра яьлла. Гуьйре шельелира, Зайнап шекьелира цунах, цо книга схьа ца еана-кх аьлла. Хьагьеллачу говро ведарна т1е а, Ахьмин куьйга т1е а бат 1уьттура. Бугт мархашна т1ехьа къайла а белира, буьйса ларжьелла, шельелла д1а а х1оьттира. (Къасторан хьаркашна клеел сиз а хьокхуш, схьаязье предложенеш).

Диктант

(образец)

Вехаш хилла цхьа ши доттаг1. Цхьаь ч1ог1а вехаш хилла боху, важа къен хилла. Къен 1аш волчунна ч1ог1а езаелла бехаш 1аш болчу нехан йо1. Ткъа оцу клентан нанна а и бен ялон лууш ца хилла.

Вехаш 1ачу доттаг1чо ша болу шен бахам д1абелла шен доттаг1чунна. Ткъа цунах ч1ог1а кхьа хилла, и йо1 ялийна, ваха хиьна къен 1аш хилла доттаг1.

Цхьана дийнахь, ганза дукха хан яьлча, ша саг1а доьхург ву аьлла, кет1а веана бахам д1абелларг. Иза, х1умма а ца луш, д1авахийтина. Ч1ог1а и новкъадеана, ойлане ваьлла х1ара д1авоьдуш, цхьана базар кхьачна. Кхунна т1е веана, цхьана воккхачу стага дехар дина, ша схьаваллалц х1ара гали лардахъара аьлла. Нагахь ша делкъале схьа ца ваг1ахь, хьайна дуьтур ду ахьа иза аьлла, д1авахана и воккха стаг. Ши-кхо де даьлча, и схьа ца веьча, чухьаьжча, кхунна гина гали дуьззина ахча.

И ахча схьа а эцна, д1аваханчу кхо керт эцна, ша хьалха ма-хиллара ваха хиьна. Дикка х1ара ваха охьахиинчу хенахь, кхуьнан кет1а еана цхьа йоккха стаг. Ша хьайна чохь г1уллакх дан яийтахъара аьлла цо. Шен нана хир ю хьо тахана дуьйна д1а, аьлла кланта. Дукха хан ялале, оцу цуьнан нана ю бохучу йо1 хьахийна кхунна, реза хилла кхо и ялийна.

8. Учебно-методическое и информационное обеспечение дисциплины

Основная литература

Учебники, учебные пособия:

1. М.Р. Овхадов, Ж.М. Махмаев, Р.А. Абдулкадырова. 5-6-7-чу классашна лерина нохчийн меттан учебникаш. - Грозный: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2017

2. З.Д. Джамалханов, Т.Н. Чинхоева. Правила правописания на чеченском языке. Учебник для 10-11 кл. - Грозный: ГУ «Книжни издательство», 2014
3. С.Э.Эдилов. Нохчийн литература. 7 класс: дешаран пособи. - Москва: Русское слово, 2014
4. С.Х. Хамирзоев, А.А. Аболханов. Чеченская литература. 8 класс. Учебное пособие. - Москва: Русское слово, 2014
5. Х.В. Туркаев, Р.А. Туркаева. Нохчийн литература. 11 класс: дешаран пособи. -Москва: Русское слово, 2014

Методические пособия:

1. Л.Д. Ахмадова, З.А. Ахмедова. Методические рекомендации по дисциплине «Чеченский язык» (для всех специальностей). - Грозный: ГГНТУ, 2014
2. Л.Д. Ахмадова, З.А. Ахмедова. Сборник упражнений для самостоятельной работы по чеченскому языку. - Грозный: ГГНТУ, 2013

Дополнительная литература

1. А.Г. Мациев. Чеченско-русский словарь. Москва - 2010
2. А.Т. Исмаилов. Слово. (Размышления о чеченском языке). - Элиста: АПП «Джангар», 2010
3. А.Арсанукаев. Нохчийн яздархой. 1том. - Сольжа-г1ала: «Арфа-Пресс», 2012 ш.
4. С.Э. Эдилов. Нохчийн меттан практикум. Дешаран пособи. - Грозный: Издательство «Арфа-Пресс», 2011

Интернет ресурсы

1. Вайнахская библиотека <https://lib.govzalla.com/>;
2. Национальная библиотека ЧР им. А.Айдамирова <http://biblioteka-chr.ru/>

9. Материально техническое обеспечение дисциплины

В процессе изучения дисциплины «Чеченский язык» задействованы:

- кабинет чеченского языка;
- читальный зал и абонементбиблиотеки ГГНТУ;
- интерактивная доска;
- компьютеры для самостоятельной работы студентов (доступ к сети Интернет).

Составитель:

Преподаватель «МФЯК»

/З.К. Джанаралиева/

СОГЛАСОВАНО:

/Зав. Межфакультетской языковой кафедрой

Т.Б. Хабусиева Т.Б./

Зав. кафедрой «СК»

Х.Н. Мажиев

Директор ДУМР

/М.А. Магомаева/